

предлагаемого в учебнике, а коммуникативные ситуации задаются преподавателем таким образом, что побуждают студента к использованию именно тех слов и грамматических конструкций, которые будут изучаться в текущем или последующих уроках. Кроме речевых разминок, развитию коммуникативных умений способствовало обсуждение текстов учебника, творческие письменные задания.

Литература:

1. Акишина А. А. Каган О. Е. Учимся учить: Для преподавателя русского языка как иностранного. — 2-е изд., испр. и доп. — М.: Рус. яз. Курсы, 2002. — 256 с.

Коміна М. І.

Харківський національний університет будівництва та архітектури

м. Харків, Україна

e-mail: hnu3@rambler.ru

Анотування наукових текстів у практиці викладання української мови як іноземної

Підготовка висококваліфікованих фахівців будь-якої галузі передбачає обов'язкове формування та вдосконалення умінь і навичок анотування наукової літератури як одного з інструментів для роботи з інформацією, особливо в умовах активізації міжнародних зв'язків у сфері освіти й науки. А для іноземних студентів уміння складати анотацію є ще й комунікативно-значимим, оскільки сприяє формуванню мовленнєвої компетенції, а отже, актуальне як у процесі навчання, так і в подальшій професійній діяльності. Проблема навчання студентів анотувати текст стала предметом багатьох вітчизняних і зарубіжних наукових досліджень (О. Єгорова, С. Калініна, О. Радзієвська, Н. Рябова, Н. Фролова, Є. Шкурко та інші), проте про вичерпність її висвітлення говорити не доводиться, тому це питання й досі залишається проблемним. Іноземні випускники українських вишів, як правило, не мають чіткого розуміння сутності та призначення вторинних текстів, на низькому рівні володіють

методами виокремлення основної інформації з першоджерела, але найбільшу проблему становить саме оформлення виокремленої інформації у вторинний текст. Відтак, *мета нашої роботи* – допомогти студентам-іноземцям подолати основні мовні труднощі, пов'язані з написанням анотації українською мовою, а також сформуванню в них навички самостійного аналітико-синтетичного опрацювання первинної інформації з подальшим продукуванням її вторинного відповідника.

Реалізація мети передбачає розв'язати такі *завдання*: дати визначення анотації як жанру наукової комунікації; з'ясувати основні вимоги до її оформлення; проаналізувати найпоширеніші помилки, яких слід уникати під час анотування наукових текстів і сформуванню конкретні методичні рекомендації для самостійної роботи студентів над складанням анотації.

За визначенням В. Городецької, «анотація (від лат. *annotation* – примітка) – це особливий вид усної чи письмової інформації, у якій наявний перелік основних позицій повідомлення чи коротка характеристика змісту статті, рукопису, тобто максимально скорочений обсяг джерела інформації» [2; 672]. Однак варто підкреслити, що в будь-якій анотації зміст першоджерела не викладається, а лише презентується, а саме анотування не обмежується скороченням фізичного обсягу первинного документа. Це процес аналітико-синтетичного опрацювання інформації, мета якого – отримання узагальненої характеристики документа, що розкриває його логічну структуру та найсуттєвіші змістові аспекти. Звичайно, передусім воно має на меті скоротити фізичний обсяг першоджерела, але за умови збереження основного змісту і є складним процесом, що пов'язується зі значними інтелектуальними зусиллями [4; 3].

По-перше, це глибоке всебічне розуміння першотексту, його авторської інтерпретації, що, звичайно, напряду пов'язано з актуалізацією знань студентів-іноземців з лексикології, граматики, стилістики, адже сприйняття будь-якого іншомовного тексту передбачає певні труднощі лінгвістичного та змістового характеру [2]. По-друге, це здатність правильно визначити основні структурні й

семантичні елементи джерела, що підлягатимуть аналізу з метою вилучення інформації для анотації. І нарешті, це складний інтелектуальний процес трансформації вилучених з першоджерела семантичних вузлів, який вимагає високої мовної компетентності, зокрема вміння послуговуватися необхідними лексико-граматичними засобами відповідно до комунікативної мети. Подібна трансформація постає своєрідним перефразуванням тексту первісного висловлювання. На її ролі в загальній системі підготовки до написання анотації слідом за А. Вейзе наголошувала Л. Баранникова, стверджуючи, «що жодне поняття, жодне судження не можна зрозуміти, якщо, хоча б потенційно, не можна перефразувати засобами мови, якою читач активно послуговується» [1; 6].

Серед основних вимог до оформлення анотації іноземними студентами можна виокремити такі: обмежений обсяг, ясність і точність інформації про первинний текст, логічність її оформлення, лаконічність у поєднанні з конкретністю викладу змісту першоджерела, відсутність оцінки, відповідність чинним нормам української мови. Слід підкреслити, що вимоги до анотації ми розглянули на прикладі одного з найпопулярніших її видів – довідкової анотації. Вона, відповідно до функціонального підходу класифікації В. Леонова, стисло уточнює малозрозумілий заголовок і репрезентує розширені відомості про автора, форму, зміст, призначення й інші особливості першоджерела, відсутні в бібліографічному описі, та на відміну від рекомендаційної анотації, широко популярної у видавничій справі, не містить критичної оцінки документа [3].

Складність процесу написання анотації засвідчує значна кількість помилок, яких припускаються студенти-інофони. За словами Г. Онуфрієнко, найпоширенішими серед них є подібність анотації до конспекту, змістова та лексична надлишковість, що виникає переважно при дублюванні інформації, використання зайвих фраз, вставних слів, надто складних і заплутаних конструкцій [5]. Ще однією проблемою можна згадати відсутність часової відповідності та однотипності дієслівних форм у кількох рядках тексту. Студентам рекомендується уникати повторів, складних підрядних конструкцій,

замінюючи їх простими реченнями з пасивними конструкціями, однорідними присудками, дієприслівниковими й дієприкметниковими зворотами, безособовими реченнями тощо [7].

Для кращого засвоєння матеріалу іноземному студентові необхідно не лише чітко знати загальну структуру анотації, а й добре розуміти призначення кожної її частини. Звичайно, структура анотації залежить від її виду, однак виділяють і обов'язкові компоненти: вступна частина – вихідні дані тексту (назва, автор, місце й рік видання, структура, обсяг інформації тощо); основна частина (перелік основних проблем та/або висновків тексту); заключна частина (актуальність і адресат тексту) [5].

Доцільним також вважаємо навести так звані маркери першоджерела, що стали чіткими ознаками певних семантичних аспектів. За допомогою таких слів і словосполучень студентові буде простіше відшукати необхідну інформацію.

1) Відомості про автора:

Автор статті (монографії, брошури)...

Стаття (монографія) відомого вченого (науковця, дослідника)...

Автори посібника висококваліфіковані фахівці в галузі...

Академік... присвятив свою працю...

Автор, доктор філологічних наук, професор...

2) Жанр анотованого твору:

Видання (монографія, стаття, посібник, підручник, брошура, практикум, словник...) присвячено...

У збірник (антологію) увійшли праці з проблем...

Довідник містить...

3) Системний виклад:

У монографії всебічно проаналізовано...

Збірник – результат комплексного дослідження...

4) Новизна поданого матеріалу:

Уперше введено в науковий обіг...

Збірник присвячено маловивченій проблемі...

У монографії вперше представлено...

5) Характеристика довідкового апарату видання:

Завершується монографія післямовою... списком ілюстрацій, додатками...

Полегшить користування посібником довідковий апарат, короткий словник, допоміжні покажчики...

Автор наводить переконливі приклади... [6; 554–555].

Ми цілком погоджуємося з думкою вченої Г. Онуфрієнко щодо особливої ролі алгоритмізованого анотування в підвищенні ефективності самостійної інтелектуальної праці студента [5]. Наявність чітких, однозначних методичних рекомендацій для складання анотацій значно спростить завдання студентів, а відтак, стимулюватиме його до подальшої пізнавальної діяльності, зокрема в курсі УМІ. Рекомендуємо такий алгоритм написання анотації (за розробками Г. Онуфрієнко, В. Городецької):

1. Ознайомтеся з вихідними даними поданого наукового тексту (назва, жанр, автор, рік і місце видання, структура, обсяг, ілюстрації тощо).

2. Прочитайте весь текст, розуміючи його загальний зміст.

3. Визначте логічний суб'єкт (те, ПРО ЩО розповідається в тексті) і логічний предикат (те, ЩО про це говориться).

5. Проаналізуйте структуру тексту: визначте вступну, основну та заключну частини. Знайдіть необхідну інформацію за допомогою маркерів аспектів. Подумайте про характер викладу кожної частини, їх смислове співвідношення та мовні засоби оформлення.

6. Окремо усвідомте зміст основної частини, відповівши на такі запитання:

- *Які проблеми висвітлено?*
- *Що констатує автор?*
- *Як описано й розв'язано поставлені проблеми?*
- *Яких висновків дійшов автор?*

7. Запишіть анотацію, використовуючи необхідні лексико-граматичні конструкції та формулюючи, хто може послуговуватися матеріалами статті.

9. Відредагуйте текст анотації, зіставивши її з першоджерелом і перевіривши за мовними нормами [2, 5].

Підсумовуючи, відзначмо, що вміння складати анотацію як вторинно-інформаційний жанр наукової комунікації є важливим завданням курсу УМІ, оскільки актуалізує розвиток не лише мовної, а й комунікативно-мовленнєвої компетенції іноземних мовців. Установлено: основним методом формування навичок самостійного опрацювання наукової інформації з подальшим продукуванням її вторинного відповідника є алгоритмізоване анотування.

Література:

1. Баранникова Г. И. Лингвометодические основы обучения аннотированию студентов-иностранцев технических специальностей [Электронный ресурс] / Г. И. Баранникова – Режим доступа : <http://hmbul.bmstu.ru/catalog/edu/pedagog/248.html>
2. Городецька В. А. Анотація як різновид компресії наукового тексту / В. А. Городецька // Філологічні студії. Науковий вісник КНУ : зб. наук. праць / за ред. Ж. В. Колоїз. – Кривий Ріг, 2013. – Вип. 9. – С. 672–682.
3. Леонов В. П. Реферирование и аннотирование научно-технической литературы / В. П. Леонов. – Новосибирск : Наука, Сибирское отделение, 1986. – 172 с.
4. Методика составления аннотации / сост. С. Г. Лапенкова, Т. И. Вольхина; М-во общего и проф. образования Свердлов. обл., ГОУ ДПО «Ин-т развития регионального образования Свердлов. обл.». – Екатеринбург : ИРРО, 2006. – 15 с. – (В методический портфель педагога).
5. Онуфрієнко Г. С. Алгоритмізація навчального анотування фахових текстів у практиці викладання української мови як іноземної / Г. С. Онуфрієнко // Теорія і викладання української мови як іноземної : зб. наук. праць. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2015. – Вип. 11. – С.151–157.
6. Шевчук С. В., Клименко І. В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. – 2-є вид., випр. і допов. / С. В. Шевчук, І. В. Клименко – К. : Алерта, 2011. – 696 с.
7. Шкурко Е. В. К проблеме обучения аннотированию текстов / Е. В. Шкурко // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля : зб. наук. праць. – Дніпропетровськ, 2015. – Вип. 2 (10). – С. 251–254.

Коновальчук Н.А.

Запорожский государственный медицинский университет